

Lape Etelä-Savo

**Osallisuuden to-
teuttamissuunni-
telma 2017–2018**

Sisällysluettelo

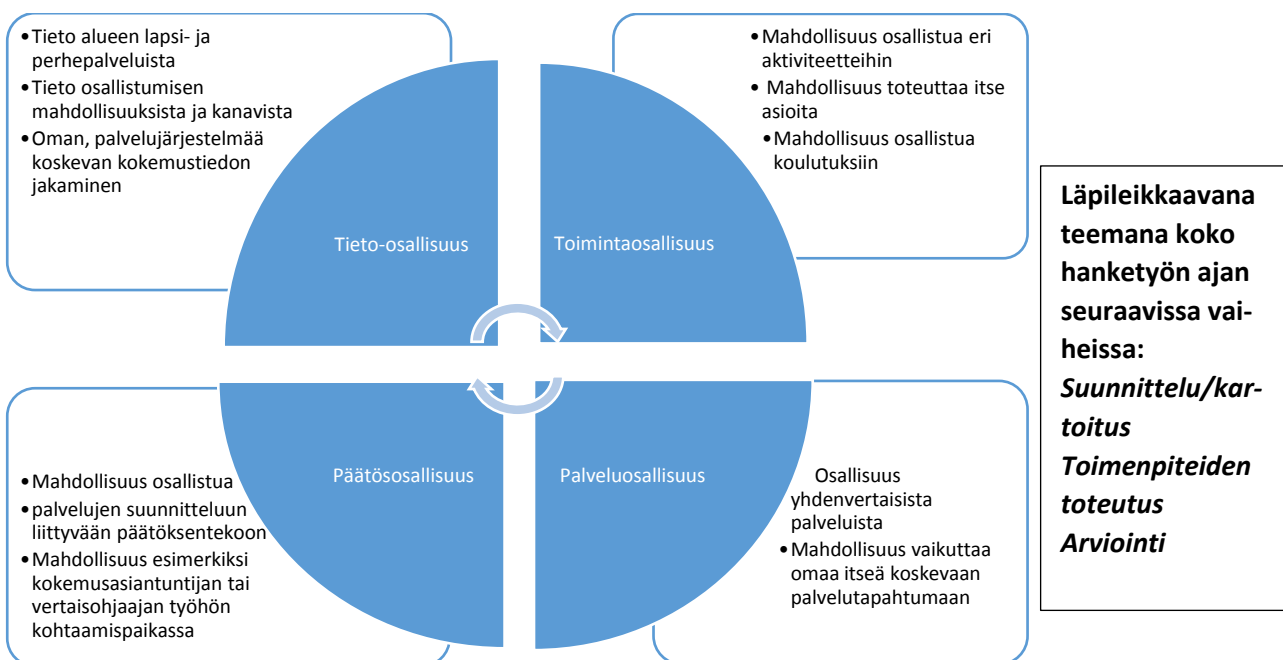
1. Hankesuunnitelmassa lasten, nuorten ja vanhempien osallistumisesta kehittämistyöhön	1
2. Osallisuus kokemuksena	4
Osallisuus kokemuksena.....	4
Osallisuuden asteet	4
3. Osallisuuden toteuttaminen lape Etelä-Savo kehittämistyössä	5
Osallisuuden toteuttamisen tavoitteet	5
Erilaiset tavat toteuttaa osallisuutta	5
Mitä me haluamme tietää?	5
Mitä ainakin toteutamme?	6
Lape muutosohjelman toteuttajien roolit osallisuuden vahvistamisessa	6
Toteutuksen aikataulu	6
Osallisuuskaavio Etelä-Savo.....	7
LÄHTEET	8

1. Hankesuunnitelmassa lasten, nuorten ja vanhempien osallistumisesta kehittämistyöhön

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa ohjaavat lapsen oikeuden ja lapsen edun periaatteet. Hanketyön keskeiset arvot liittyvät lisäksi osallisuuteen ja kumppanuuteen. Hankkeen työtä ohjaavat edustuksellisen osallisuuden ja osallistavan kehittämisen periaatteet. Kuntalaisilla on oikeus tulla kuulluksi. Heillä on oikeus osallistua palvelujärjestelmän kehittämistyöhön vaikuttamalla palvelujen suunnitteluun. Tämä edellyttää radikaalia ajattelutavan muutosta, jossa asiakkaat ja kuntalaiset nähdään myös asiantuntijoina. Hankkeessa tullaan huomioimaan kansalaisten osallisuus kehittämistyössä. Tämä edellyttää mm. sitä, että toiminnan kaikilla tasoilla on mukana kokemusasiantuntijoiden ja kehittäjäasiakkaiden verkostot ja edustuksellisen osallistumisen mallit toteutukseen ja ylläpitoon, varsinkin alueen lapsille.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja siinä turvatut oikeudet muodostavat perustan lapsivaikutusten arvioinnille. Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaisesti lapsen etu on arvioitava ja otettava ensisijaisesti huomioon lapsia koskevissa päätöksissä. Lapsivaikutusten arvioinnilla selvitetään, miten päätös voidaan tehdä lapsen edun kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Arvioinnissa selvitetään eri vaihtoehtojen myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja kehitykseen. Päätöksen vaikutukset lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen on tunnistettava ja otettava huomioon ennen kuin tehdään yksittäistä lasta, lapsiryhmää tai yleisesti lapsia koskevia päätöksiä. Lasten näkemysten kuuleminen on tärkeä osa lapsivaikutusten arviointia. Lapsen etu ja lapsen oikeus tulla kuulluksi täydentävät toisiaan. Lapsen näkemykset tulee kuulla ja ottaa huomioon kaikissa heitä koskevissa asioissa, myös lapsen edun arvioinnissa.

Tässä hankkeessa asukasosallisuutta määritetään seuraavassa kuviossa esitetyllä tavalla (Kohonen & Tiala 2002).

Tieto-osallisuudella viitataan osallisuuteen suhteessa olemassa oleviin palveluihin, joista on saatavilla riittävästi selkeää tietoa. Toimintaosallisuus tarkoittaa osallisuutta omaan elämään arjen toimintaympäristöissä ja erilaisissa yhteisöissä. Suunnitteluosallisuus toteutuu, kun ihminen pääsee mukaan palvelujen suunnitteluun. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi palvelusuunnitelmaa tai laajemmassa mitakaavassa palvelujen suunnittelua ja kehittämistä. Päätösosallisuus viittaa osin samaan kuin edellinen, mutta siinä korostuu myös työntekijäroolin ottaminen.

Hankkeessa asukasosallisuutta edistetään kaikilla edellä mainituilla ulottuvuuksilla sisältäen lapsivaikutusten arvioinnin. Osallisuuden neljä ulottuvuutta näyttäytyy asukkaille ja asiakkaille seuraavasti.

Tieto - tietoa ja mahdollisuus osallistua (Eryteisesti matalan kynnyksen palveluissa korostuva osuus)

Kootaan palvelukokonaisuudesta yhteisiä tietopaketteja. **Tarkastellaan ja parannetaan lapsi- ja perhelähtöistä palveluista tiedottamista:**

- Asukkaat voivat osallistua tiedon keruuseen toimiessaan ryhmissä ja käyttäessään tietoa. Hanketyöntekijät/toimijat keräävät tietoa ja kokemuksia **jalkautuen/osallistuen** olemassa oleviin toimintoihin, kuten perhekahvilat, ryhmät, palveluiden käyttäjäryhmät sekä yleiset tilaisuudet ja tapahtumat. Hyödynnetään myös järjestettäviä kyselyjä ja arviointeja joita kunnissa toteutetaan.

Toiminta -mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa

- **Palveluiden käyttäjille tarjotaan mahdollisuutta osallistua palvelun kehittämiseen. Hyödynnetään olemassa olevia ryhmiä.** Käytetään menetelminä mm. palvelumuotoilua ja fokuoituja kehittäjäryhmiä.
- **Perustetaan tarvittaessa uusia kehittäjäryhmiä.**
- Tarjotaan olemassa oleville virallisille lasten, nuorten ja perheiden verkostoille **mahdollisuutta tulla mukaan kehittämiseen:** lasten parlamentti, nuorisovaltuusto, vanhempain toimikunnat ja vanhempain neuvottelukunnat.
- **Lisätään asukkaiden osallistumismahdollisuuksia** esim.kokouksiin osallistuminen, työpaikat, perheiden tapahtumat.

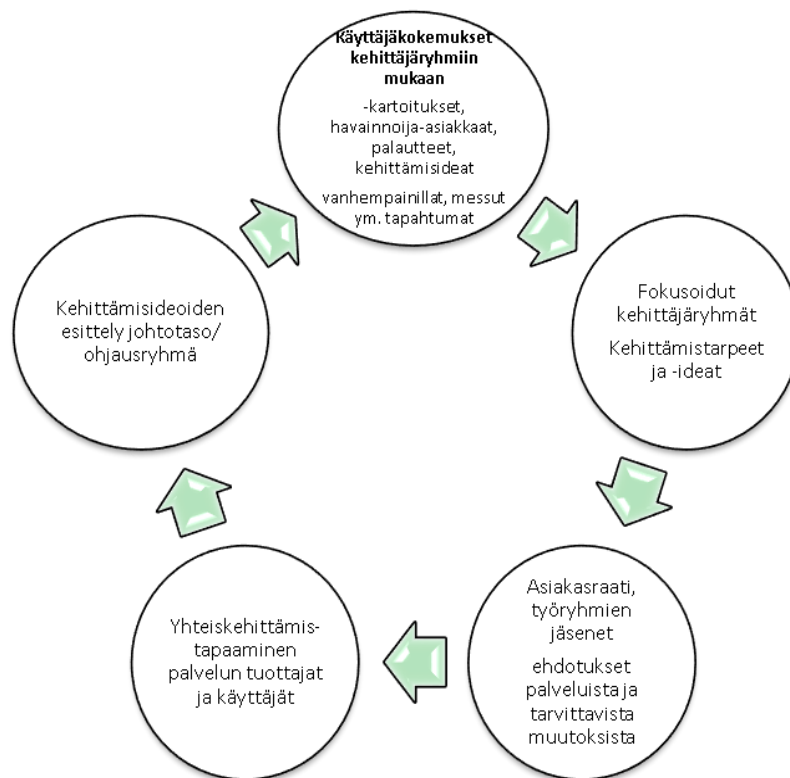
Palvelu - yhdenvertaisuus ja mahdollisuus vaikuttaa

- **Kehitetään palveluja palvelun käyttäjien kokemusten pohjalta.** Asiakkaat voivat osallistua kehittäjäryhmiin tai toimia havainnoija-asiakkaana.
- Huomioidaan palveluiden käyttäjänäkökulma myös eri palveluissa tehdyissä kartoituksissa.
- Vapaaehtoistoimijoina toimivat voivat toimia hankkeessa kehittäjinä ja asiakaskokemusten välittäjinä.
- Nostetaan ja työstetään yhdessä palveluiden kehittämisen näkökulma lasten, nuorten ja perheiden vaikuttamiskanavissa (lasten parlamentti, nuorisovaltuusto, vanhempain neuvottelukunnat).
- Perustetaan tarvittaessa perhepalveluiden asiakasraati.
- Erytispalveluissa korostetaan erityisesti perheiden osallisuuden vahvistamista. Asiakkaat mukana mm. palvelukokemusten kokojana, kehittäjäryhmän jäsenenä

Päätös - mahdollisuus osallistua palveluun liittyvään päätöksentekoon ja toimia palveluissa vertaistuen periaatteella

- **Pilotoidaan/ luodaan yhdessä toimintatapoja, joissa osallisuus paranee.** Asiakkaat ovat mukana mm. palvelukokemusten kokoajana, kehittäjäryhmän jäsenenä.
- **Mahdollistetaan** asukkaiden/ palveluihin osallistuvien **mahdollisuus toimia vertaistuellisena toiminnan toteuttajana eli vapaaehtoistoimijoina.**
- **Hyödynnetään lapsivaikutusten arviointia** -menetelmänä edistääksemme lapsi- ja perhelähtöistä päätöksentekoa.
- **Selvitetään bikva-menetelmän käyttömahdollisuutta keskeisissä päätettävissä palvelumuutoksissa.** Tällöin palveluiden käyttäjiltä noussut tieto voidaan työmenetelmää hyödyntäen viedä osaksi päätöksentekoa.

Asukas- ja asiakasosallisuuden toteutumista muun kehittämistoiminnan rinnalla voidaan kuvata seuraavasti

Osallisuuden siirtymistä osaksi työntekijöiden työtä ja palvelutoimintaa tuetaan järjestämällä asukasosallisuuden huomioimiseen liittyviä vertaistapaamisia ja valmennusta perhekeskuksen työntekijöille. Valmennuksen sisällöistä ja toteutuksesta sovitaan yhteisesti hanketyön alkaessa.

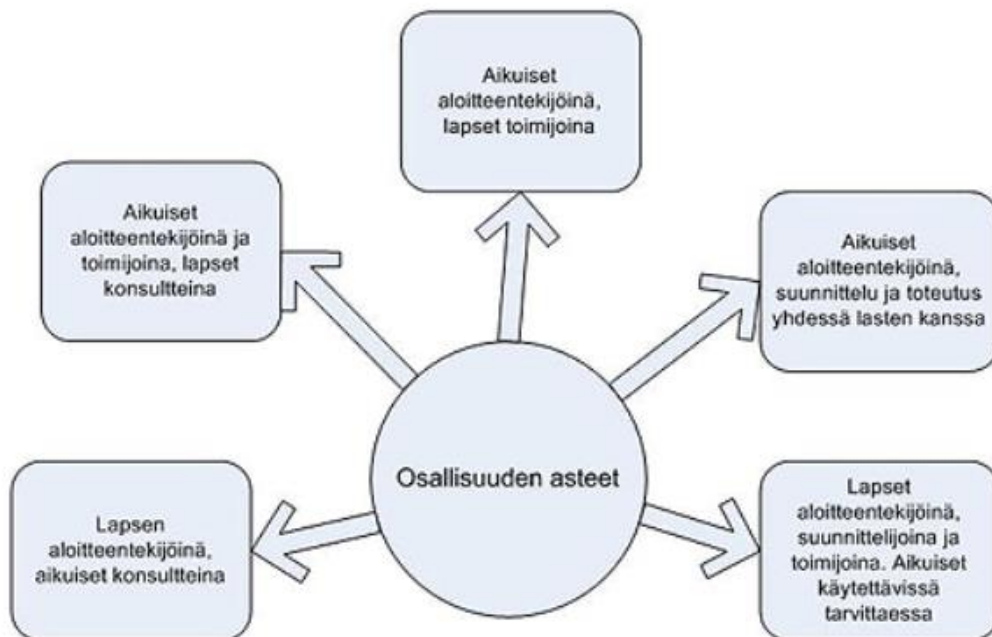
2. Osallisuus kokemuksena

Osallisuus kokemuksena

- o Arjessa osallisuuden voi tuntea omakohtaisena ja voimaannuttavana kokemuksena. Osallisuus ilmenee parhaiten silloin, kun ihminen kokee kuuluvansa johonkin yhteisöön, jossa tulee kuulluksi ja joka tukee oman identiteetin rakentumista ja eheyttä. Osallisuuden elementtejä voi havaita myös yhteisössä, jossa jäsenet ovat tasavertaisia ja toimivat toisiaan kuunnellen ja kunnioittaen sekä toisiinsa luottaen. Osallisuuden voi nähdä vaikuttavan kansallisella tasolla demokratian perusrakenteena ja osana yhteiskunnallista kokonaisuutta.
- o Osallisuus on osallistumisen mahdollistama tunneperustainen ja yhteenkuuluvuuteen pohjautuva kokemus, jossa ihminen voi vaikuttaa itseään ja ympäristöään koskeviin asioihin ja toimia siinä aktiivisesti ja sitoutuneesti. Osallisuuden kokemus syntyy, kun ihmisissä herää tietoisuus ja kokemus muutoksen mahdollisuudesta. (Ks. esim. Flöjt 2000; Freire 2005 (1968); Harju 2004; Hyyppä 2002; Viirkorpi 1993.)
- o https://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ja_osallisuus_2012.pdf, sivu 50

Osallisuuden asteet

Osallisuuden kehittämistä voidaan kuvata osallisuuden asteiden erottelulla.

Kuvio 1: Mikko Oranen, Osallisuuden asteet (THL, Lapset, nuoret ja perheet -yksikkö)

3. Osallisuuden toteuttaminen lape Etelä-Savo kehittämistyössä

Osallisuuden toteuttamisen tavoitteet

Lape Etelä-Savo muutosohjelman osallisuuden toteuttamisen tavoitteena on kuulla useita ja erilaisia lasten, nuorten ja perheiden ääniä. Toiminnassa painotetaan arjen toimintaympäristössä tapahtuvaa osallisuutta eli mennään lasten, nuorten ja perheiden omalle maaperälle tutustumaan. Tavoitteena on mahdollistaa voimaantumisen kokemus ja tasavertainen palveluiden kehittämiseen osallistuminen palvelun tarjoajien rinnalla. Toimitaan eri osallisuuden osa-alueet huomioiden: tieto, toiminta, palvelu ja päätösosallisuus. Toimitetaan ja vahvistetaan osallisuuden eri muotoja: arjen toimintaympäristössä tapahtuva, edustuksellinen ja kokemusasiantuntijuus. Mahdollistetaan pop up-tyylinen osallisuus. Mukana voi olla sen aikaa ja sen matkaa, mikä mukana olevalle lapselle, nuorelle ja perheelle sopii.

Erilaiset tavat toteuttaa osallisuutta

Lapen kehittämistyössä **voidaan käyttää ja kokeilla erilaisia menetelmiä**. Ne suunnitellaan ja sovitaan yhdessä kunkin kehittämisteeman yhteydessä. Joitakin esimerkkejä mahdollisesti kokeiltavista toteutustavoista

- nuoret toimivat haastattelijoina, tsekkaavat palvelun toimivuuden
- päiväkodissa: pohdinta lasten kanssa, mikä saa lapsille hyvän olon, mitkä ovat tärkeitä paikkoja; LAPE-henkilöstö jututtamaan ihmisiä
- pop-up –palautteen antaminen ja tarinoiden kertominen
- kiusaamisen ehkäisyn tarkastelu ihan toisesta, uudesta näkökulmasta, unohdetaan koko kiusaamisena ja sen sijaan harjoitellaan kaveritaitoja jne.
- välitunti- ja pihakeskustelut, opittaisiin kuulemaan signaaleja
- vanhempien päivittäiseen kohtaamiseen joku keskustelun aihe
- palvelumuotoilun menetelmien hyödyntäminen
- bikva-menetelmä
- työntekijä asiakkaiden edunvalvojana palveluiden kehittämisessä, vie koottua kokemustietoa palveluiden suunnitteluun.
- vertaisohjaajat
- asiakkaiden muodostama asiantuntijatyöryhmä, joka keskittyy tuomaan yhteiskunnalliseen tietoisuuteen joku yksityisyyteen liitetyn asian ja johon ei ole toimivia ratkaisuja. Esim. teiniäidit.
- fokusoidut kehittäjäryhmät; mukana kokemusasiantuntijoita, ammattilaisia, ammattilaisia, jotka myös kokemusasiantuntijoita, poliitikkoja ym
- salonkitoiminta mahdollistaa arkojen asioiden tuomisen palveluiden suunnitteluun ja yhteiskunnalliseen keskusteluun
- lasten osallisuuden vahvistaminen on haasteellista tilanteissa, joissa lapsen mielipiteellä ei ole ollut merkitystä
- salapoliisitoiminta

Mitä me haluamme tietää?

Haluamme kuulla mitä ajatuksia, tarpeita, kehittämisehdotuksia lapsilla, nuorilla ja perheillä on. Näiden pohjalta voimme lähteä yhdessä rakentamaan heidän tarpeistaan rakentuvia palvelukokonaisuuksia.

Esimerkkejä kysymyksistä/näkökulmista, joita voidaan nostaa keskusteluun

- Milloin sulla on kivaa?
- Mitä toivoisit?

- Mikä auttoi teitä arjessa?
- Olisiko voitu toimia jossakin kohtaa toisin?
- Mistä tulee hyvä olo? Miksi?
- Mikä toimii?
- Kerro tarina....
- Minun kouluni....
- Millainen on arki....
- Viestejä palvelujen tarjoajille....
- Miten haluaisit tukea omaa lastasi?
- Miten haluaisit tukea luokkakaveria tai hyvää ilmapiiriä?
- Kuka on ollut sinulle tärkein henkilö.... (esim. eroproessin aikana)
- Mikä auttoi sinua siinä tilanteessa?
- Mitä toivoisit perheiden kohtaamispaikasta löytyvän?

Mitä ainakin toteutamme?

- Jalkaudumme kuulemaan lapsia, nuoria ja perheitä
- Kehitämme palveluja käyttäjien tarpeista lähtien, jolloin heidän mukanaolonsa on välttämätön
- Kokeilemme erilaisia tapoja lisätä osallisuutta
- Pidämme lasten, nuorten ja perheiden näkemyksiä palveluiden kehittämisestä erityisen tärkeinä

Lape muutosohjelman toteuttajien roolit osallisuuden vahvistamisessa

- Kaikki kehittäminen lähtee lasten, nuorten ja perheiden tarpeista
- Hankekoordinaattorit jalkautuvat ja tutustuvat oman kehittämisalueen kautta lapsiin, nuoriin ja perheisiin. he suunnittelevat ja sopivat yhdessä sopivat osallisuutta vahvistavat menetelmät palveluiden kehittämiseen.
- Muutosagentin vastuulla on edistää erityisesti osallisuuden rakenteiden luomista maakuntarakenteeseen esim. edustuksellisten osallisuuden muotojen kehittämiseksi

Toteutuksen aikataulu

Kevät 2017

- Jalkaudutaan ja tutustutaan lapsiin, nuoriin ja perheisiin sekä heidän palveluihinsa, vertaistuellisuuden ja osallisuuden muotoihinsa
- Kuullaan lapsia, nuoria ja perheitä
- Suunnitellaan ja sovitaan kehittämistyössä toteutettavat osallisuuden menetelmät
- Kannustetaan kuntien lape työryhmiä tarkastelemaan palvelukokonaisuuksista tiedottamista ja osallisuuden muotoja
- Suunnitellaan lapsivaikutusten arvioinnin hyödyntäminen lape muutosohjelmassa
- Suunnitellaan lape muutosohjelmasta tiedottamisen kokonaisuus
- Kartoitetaan edustuksellisessa osallisuudessa tarvittavat muutokset maakuntamalliin siirtymisessä
- Perustetaan muutosohjelman tueksi lasten, nuorten ja perheiden neuvoantajaryhmät

Kesä 2017-kevät 2018

- Toteutetaan osallisuuden sisältävää palveluiden kehittämistyötä hyödyntäen eri menetelmiä

- Perustetaan tarvittaessa uusia kehittäjäryhmiä, perheparlamentteja tms. osallisuuden muotoja
- Seurataan ja sovitaan osallisuuden toteutumista lasten, nuorten ja perheiden neuvonantajaryhmissä sekä projektiryhmissä
- Toteutetaan alueen työntekijöille osallisuuden edistämistä vahvistavaa valmennusta
- Toteutetaan lapsivaikutusten arvioinnin sisältöön tutustuminen ja mahdollinen pilotointi

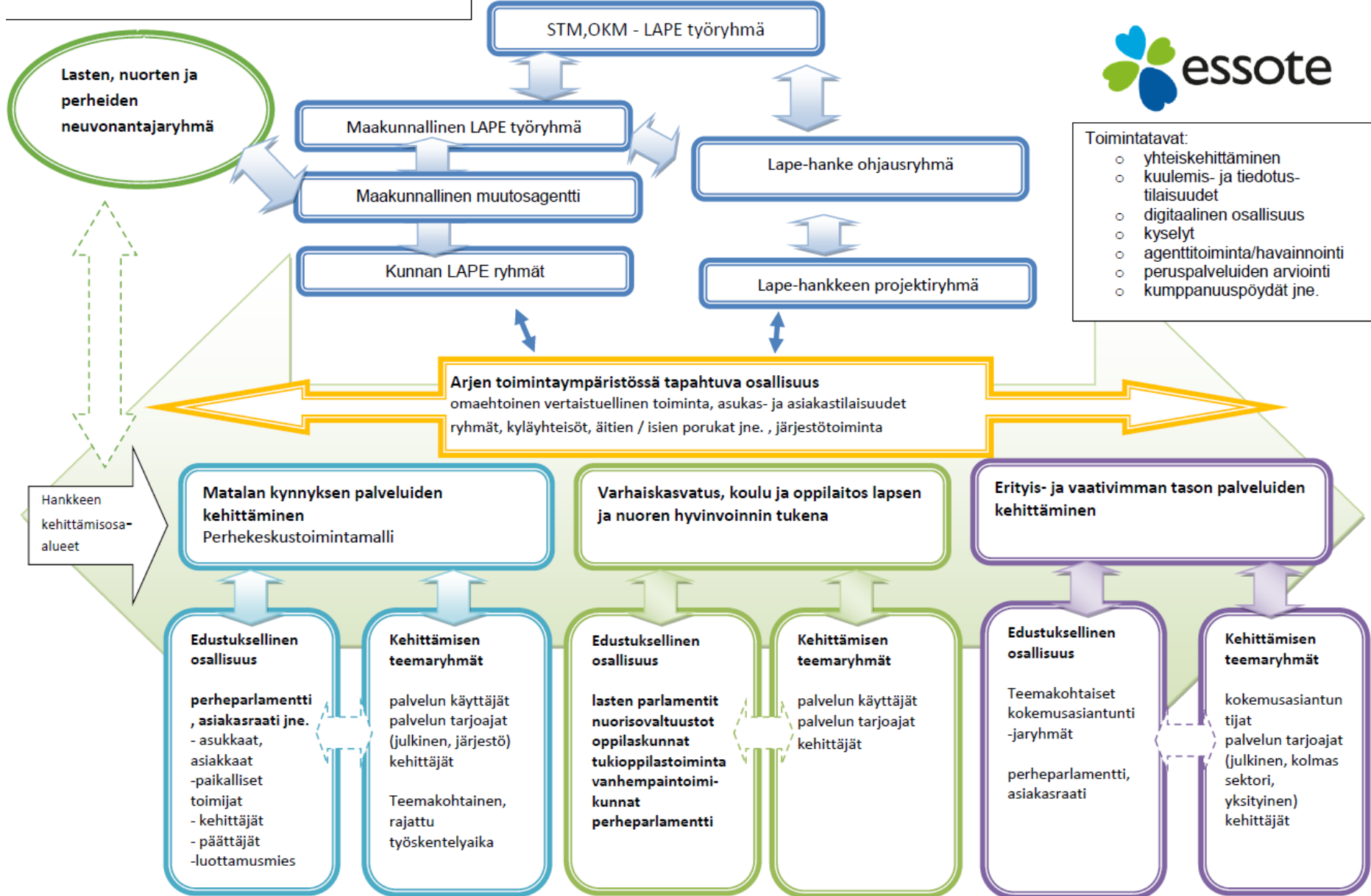
Syksy 2018

- Sovitaan osallisuuden toteuttamisesta osana tulevaisuuden palveluja ja osallisuuden rakenteita
- Sovitaan osallisuuden toteuttamisen vastuutahot tulevaisuudessa

Osallisuuskaavio Etelä-Savo

Osallisuuden toteutuksen kokonaisuutta Etelä-Savon osalta on kuvattu oheisessa kaaviossa.

LAPE Etelä-Savo 2017-2018 osallisuuskaavio

LÄHTEET

Kohonen, Kirsi & Tiala, Toni (toim.) 2002. Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Sisäasianministeriö. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

.

Linkkejä osallisuuteen liittyvään kirjallisuuteen

https://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ ja_ osallisuus_ 2012.pdf

http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ ja_ turvakotien_ liitto/osallisuus_ kasikirja/